

ضرورت تأسیس موزهی تاریخ پزشکی اصفهان

مسعود کثیری^{۱*}

دیدگاه

موزه را نباید مکانی دانست که در آنجا صرفاً آثار تاریخی و باستانی به نمایش در می‌آید، بلکه تمامی نمایشگاه‌های هنری، علمی، جانوری، پزشکی، نگارخانه‌ها، کتابخانه‌ها، آرشیوها و بیش‌تر بناهای تاریخی به‌نوعی موزه هستند. هر شیء و اثر به نمایش گذاشته شده در موزه یا نمایشگاه، زبان حالی دارد و با بیننده‌اش ارتباط برقرار می‌کند، به‌طوری که با تعمق و تفکر می‌توان زبان حال این آثار را دریافت و از دیدگاه‌های مختلف آن را بررسی نمود.

یکی از مهم‌ترین وظایف یک موزه برقرارکردن ارتباط فرهنگی بازدیدکننده با شیء به نمایش درآمده است. در حقیقت، باید کوشید تا همان ارتباط و حسی را که بین خالق یک اثر و خود اثر وجود داشته به‌نوعی دیگر به بازدیدکنندگان منتقل نماید که البته این امری دور از دسترس نیست (۱).

آمار نشان می‌دهد که در قرن نوزدهم فقط عده‌ی خاصی از موزه‌ها بازدید کرده‌اند. کنفرانس عمومی یونسکو در نهمین جلسه‌ی خود در دهلی (۱۹۵۶ م) تأکید کرده است که بازدید از موزه‌ها به‌ویژه برای طبقه‌ی جوان و دانشجویان آسان‌تر شود و به راه‌هایی که به‌منظور پربار شدن و غنی‌شدن موزه‌ها پیشنهاد می‌شود، توجه گردد (۲).

آمار دیگر نشان داده است کشورهای که دارای موزه‌های متنوع هستند و بازدیدشان رایگان است کمتر بازدیدکننده دارند، به‌طوری که از هر دویست نفر که به سینما می‌روند تنها یک‌نفر از موزه‌ها بازدید می‌کند. در انگلستان رسم بر این

است که اگر مدرسه یا هر مرکز آموزشی دیگر، زمانی را به تدریس هنر اختصاص ندهد، موزه‌ها این کمبود را جبران می‌کنند. عده‌ای از کارشناسان، تأسیس موزه‌های ویژه‌ی کودکان را که از جذابیت بیش‌تری برخوردار است، توصیه می‌کنند.

در تعریف و توضیح اهداف موزه‌ها، بر اساس نظر سازمان جهانی موزه (ایکوم) وابسته به یونسکو اهدافی چون تحقیق در آثار و شواهد برجای مانده از گذشته‌ی انسان و محیط زیست او، گردآوری، حفظ و بهره‌برداری معنوی از آثار و ایجاد ارتباط بین آن‌ها به‌ویژه به نمایش گذاردن آثار برای بررسی و بهره‌برداری معنوی آمده است. در اهمیت برپایی موزه برای حوزه‌های مهم دستاوردهای بشری، تردیدی نیست. در بعد اقتصادی و سودآوری نیز موزه‌های معروف جهان در جذب گردشگر داخلی و توریست خارجی موفق هستند (۳).

موزه‌ها هم‌چنین در حوزه‌ی آموزش نقش دارند و در کسب اعتبار و هویت بین‌المللی برای کشور برپاکننده تأثیر گذارند. امروزه، توریستی نیست که با موزه‌ی لوور پاریس، موزه‌ی بریتیش لندن یا آرمیتاژ سن پترزبورگ آشنا نباشد. در کنار این موزه‌های فرهنگی و تمدنی که بخشی از هویت کشورهای دارند شده‌اند، هر کدام از کشورهای توسعه‌یافته دارای موزه‌های تخصصی در زمینه‌های مختلف فناوری هستند. این موزه‌ها نیز از یک‌سو بخشی از اهداف کلی و پیش‌گفته‌ی موزه را دنبال می‌کنند و از سوی دیگر به‌خوبی نسل حاضر به‌ویژه جوانان جست‌وجوگر را جزء به جزء و

^۱ هیأت علمی دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

بیهوده می‌مانند. جوهر آموزش عبارت از انتقال علاقه، اطلاعات و ارزش‌هاست؛ بنابراین، موزه‌ها خواسته یا ناخواسته نمی‌توانند از کنار آن بگذرند.

در این بین، شهر اصفهان یکی از معدود شهرهایی بوده که در طول تاریخ به کرات و برای دوره‌هایی مأمّن، پناهگاه و حامی دانشمندان و پژوهشگران علوم، به‌خصوص پزشکان بوده است. وجود حکام علم‌دوست و دانش‌پرور آل بویه و آل کاکویه باعث شد تا شهر اصفهان در کنار شهر ری و بغداد به‌عنوان یکی از کانون‌های مهم پزشکی عالم اسلام مطرح شده و یکی از معتبرترین بیمارستان‌های قرون اولیه اسلامی را داشته باشد. از جمله پزشکان مشهور این بیمارستان دونفر پزشک اصفهانی به نام‌های «ابو احمد عبدالرحمن بن علی بن مرزبانی اصفهانی» و «احمد بن عبد الرحمن بن مندویه» است (۵).

پس از آن هم در دوران‌های دیگر به‌خصوص در دوران صفویه، پزشکان زیادی در این شهر زیسته‌اند که هر کدام از آن‌ها منشأ خدمات مهمی بوده و در کتاب پیشینه‌ی پزشکی اصفهان نام حدود یک‌صد نفر از آن‌ها ذکر شده است (۶). در دوران جدید هم، شهر اصفهان یکی از پیشتازان تأسیس آموزشگاه عالی بهداشتی بوده و در این راه بزرگ‌مردان و زنانی زحمات فراوان متحمل شده‌اند و شواهد و اسناد زیادی از این کوشش‌ها در دست است که اکثر آن‌ها به‌دلیل نبودن محلی برای نگهداری و ترمیم، در حال پراکندگی و نابودی است. بدیهی است بر ماست تا با تلاش همه‌جانبه در جست‌وجو، حفظ و نگهداری یادگاران کهن و ارزش‌های معنوی و علمی این خطه پیشقدم شده و از این راه وظیفه‌ی خودمان را در این جدال علمی، برای رسیدن به خودباوری و جلوگیری از احساس پوچی و خودکم‌بینی که آفت جامعه علمی است، انجام دهیم.

از این رو، تأسیس موزه‌ی تاریخ علوم پزشکی می‌تواند اولین گام در این خصوص باشد. پس از تأسیس آن می‌توان به افق‌های دورتر هم نگریست و مواردی هم‌چون تأسیس یک

قدم به قدم با ترقی و تکامل یک علم و فناوری آشنا می‌سازند.

این گام‌ها از شرایط ساده و غیر پیچیده‌ی اولیه تا شرایط کاملاً پیچیده و بعضاً رمزآلود بعدی، به‌عبارتی بیننده‌ی جست‌وجوگر و با زمینه‌ی علمی راه، برای ورود به این روند انگیزه‌دار می‌سازد. موزه‌های علوم پزشکی، صنعت و تاریخ طبیعی، فضانوردی، دریانوردی، رادیو و تلویزیون در کشورهای فرانسه، آلمان و انگلیس از این دسته‌اند (۴).

در ایران نیز بعضی از موزه‌های تخصصی و ابتکاری راه‌اندازی شده‌اند ولی ظاهراً این اهمیت و باور در مسئولان و برنامه‌ریزان مرتبط در کشور ایجاد نشده است که این اهمیت و اولویت موزه‌های تخصصی فراتر از یک محل نمایش آثار گذشتگان و نمایشگاه صرف دیده شود. به‌ویژه در کشوری همانند ایران با برخورداری از جمعیت جوان با تحصیلات دانشگاهی و استعدادهای فراوان، حائز اهمیت است؛ چرا که این‌گونه جایگاه‌های مطالعاتی و موزه‌های سیر تکاملی فناوری می‌تواند در بارورساختن ایده‌های جدید مؤثر باشد.

در جهان امروز موزه‌داران رسالت فراگیر دیگری را به عهده دارند که آن تعبیر مفاهیم نهفته در آثار موزه‌ای و ارائه‌ی ارزش‌های آن به تمامی گروه‌های مردم، به‌خصوص مردم عادی است. این تحول در دنیا به‌تدریج انجام گرفت. در مرحله‌ی اول برنامه‌های جدید موزه متوجه گروهی از افراد جامعه شد که ارتباط چندانی با موزه نداشتند. به لطف این برنامه‌ها و رفت و آمد مردم، نه تنها موزه در پرکردن اوقات فراغت آن‌ها جایی باز کرد، بلکه آنان به ارزش آموزشی و فرهنگی آثار نیز پی بردند. در مرحله‌ی بعد اندیشه‌ی دیگری ریشه گرفت و آن این شعار بود که موزه در برابر تمامی مردم جامعه بدون رعایت سن، جنس یا گروه‌های اجتماعی - فرهنگی یکسان مسئول است و بدین طریق طرح ارائه‌ی خدمات فرهنگی در خور تمامی گروه‌ها مطرح شد (۱). مجموعه‌های موزه‌ای مطالب زیادی برای ارائه دارند، ولی تا زمانی که این آثار در معرض دید مردم قرار نگیرند، عقیم و

منابع

- ۱- دبیری‌نژاد ر. موزه: دیروز، امروز، فردا، چاپ اول. تهران: نشر ساحت؛ ۱۳۸۳، ص ۹۶.
- ۲- داسام د. راهنمای تشریحی راه‌اندازی موزه با نگاهی به اکو، چاپ اول. ترجمه‌ی مرادی ز، صالحی ع. تهران: نشر سمیرا؛ ۱۳۸۷، ص ۷۰-۱۲۰.
- ۳- نفیسی ن. موزه‌داری. تهران: انتشارات سمت؛ ۱۳۸۰، ص ۴۳ - ۳۰.
- ۴- لطفی س. بررسی و تحلیل موزه مجازی. ماهنامه ارتباط علمی؛ ۱۳۸۶؛ دوره ۷ (شماره ۱): ۸۲-۷۴.
- ۵- تاج‌بخش ح. تاریخ بیمارستان‌های ایران (از آغاز تا عصر حاضر). تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی؛ ۱۳۷۹، ص ۱۴۷.
- ۶- کثیری م. درآمدی بر پیشینه‌ی پزشکی اصفهان، چاپ اول. اصفهان: دانشگاه علوم پزشکی اصفهان؛ ۱۳۸۸، ص ۶۵.

واحد مطالعات تاریخی که بتواند با عملکرد خود بر وزن علمی موزه بیفزاید، در نظر گرفت. بدیهی است در صورت تأسیس چنین واحدی و اداره‌ی توانمند و علمی آن‌جا، می‌توان امیدوار بود که پس از مدتی موزه‌ی علوم پزشکی، یکی از مطرح‌ترین مراکز فرهنگی در زمینه‌ی مطالعات و پژوهش‌های تاریخی باشد.

آن‌چه در پایان می‌توان گفت این است که تأسیس موزه‌ی تاریخ پزشکی در اصفهان یک ضرورت غیرقابل انکار است و راه‌اندازی آن دستاوردهای فراوانی دارد. شاید مهم‌ترین دستاورد آن زنده‌کردن غروری است که در پرتو شناخت میراث فرهنگی پرشکوه‌مان پدیدار می‌شود و هم‌چنین انتقال آن دانش و غرور به مردم از دیگر مزایای آن است. در زمینه‌ی این کوشش‌ها، موزه بنیادی اساسی است چه می‌توان با فراهم آوردن آن و حفظ و نگهداری و اداره صحیح آن:

- ۱- میراث گذشتگان را از گزند زمانه مصون داشت.
 - ۲- امکان دیدارشان را برای همگان فراهم آورد.
 - ۳- با تحقیق در این گنجینه، به روشن شدن گوشه‌های تاریخ کمک کرد.
 - ۴- هنرها و توانایی‌های ملی را از طریق نمایشگاه به مردم شناساند.
 - ۵- با مراکز علمی و فرهنگی و موزه‌های جهان ارتباط پیدا کرد.
- با انتشار آموخته‌ها، دانسته‌ها و دیده‌ها، فرهنگ ملی را جایگزین سرگردانی‌های فرهنگی نمود.